

СУБ'ЄКТНІСТЬ І ОБ'ЄКТНІСТЬ У СУЧАСНОМУ ДІЛОВОМУ СВІТІ УКРАЇНИ

У статті розкривається проблема зведення людини до рівня об'єкта у сучасному діловому світі України. Окреслено можливі шляхи відновлення суб'єкт-суб'єктної взаємодії як необхідної складової гармонійного розвитку особистості та суспільства.

Ключові слова: суб'єктність, об'єктність, сучасний діловий світ України, архетипи, гуманізм.

В статье раскрывается проблема сведения человека к уровню объекта в современном деловом мире Украины. Намечены возможные пути возрождения субъект-субъектного взаимодействия как необходимой составляющей гармонического развития личности и общества.

Ключевые слова: субъектность, объектность, современный деловой мир Украины, архетипы, гуманизм.

In this article the problem of human's reduction to the level of the object in the modern business world of Ukraine is opened up. The possible ways of recovery of subject-subjective interaction as a necessary component of the harmonious development of personality and are outlined.

Key words: subjectivity, objectivity, modern business world of Ukraine, archetypes, humanism.

Реалії ХХ та початку ХХІ ст. виявляють неможливість повноцінного існування, реалізації особистості у тісних межах прагматизму. Це зумовлює актуалізацію гуманізму (суб'єкт-суб'єктності) у людському житті на протигагу домінуванню економічного дискурсу. Так, А. Швейцар, отримуючи Нобелівську премію миру у 1952 р., закликав людське сумління пробудитися для вирішення небезпечної проблеми дегуманізації: чим більше ми стаємо надлюдьми, тим більше стаємо недолюдами. Цю ж позицію підтримує й Емануель Левінас: поява людяного в економіці буття перевертає сенс, інтригу та філософський ранг онтології: буття «в-собі», що «наполягає-на-бутті», випереджає себе безкорисливістю поза-собою-для-іншого, самопожертвою або ймовірністю пожертви, перспективою святості.

Сучасний світ має тяжіння до домінування економічного дискурсу, безпідставно переносючи матеріальний результат як критерій оцінки майже усіх інших сфер, зокрема й соціальної, гуманітарної, і звісно ж, професійної (ділової). Багатоманітність сучасного світу обмежується, звужується критеріями «вигідно – невигідно», «доцільно – недоцільно». Така штучна однобокість є онтологічно небезпечною, адже є несизигійною: замість гармонії у розвитку шляхом органічної взаємодії її складових простежується спрямування до припинення розвитку, а отже стагнації, омертвіння.

Людина як представник певної професійної сфери у такому контексті зводиться до відповідної функції, десуб'єктивується на мікрорівні. Десуб'єктивуються також і певні сфери діяльності, а отже, соціальні спільноти, суспільства, для яких ті сфери є

провідними в ресурсному плані – це десуб'єктивація на макрорівні. Звісно ж, межі зростання сучасного світу закладені не у спрощенні як об'єктивації (на мікро- і макрорівнях), а власне у зоні суб'єктивації (на мікро- і макрорівнях) як дозвіл інакшості, сутнісної буттєвості.

Цю проблему з погляду філософії, етики, психології розглядали провідні вчені, використовуючи паралельні понятійні ряди. Сутність сучасного гуманізму розкривають, зокрема, К. Гарпет, І. Левін, Е. Левінас, А. Маслоу, К. Роджерс, Ж.-П. Сартр, І. Файт. Різнобічно осмислює проблему суб'єктності людини у світі Е. Фромм, окреслюючи проект побудови оновленого суспільства на засадах суб'єкт-суб'єктності.

З-поміж українських науковців, які розробляють питання гуманізму, суб'єктності варто виокремити в контексті нашого дослідження напрацювання Т. Аболіної, Г. Дичковської, О. Кундеревиц, В. Малахова, М. Рогожі, Г. Чайки, Т. Чмут, О. Шинкаренку.

Метою цієї статті є висвітлення проблеми «суб'єктність і об'єктність» у сучасному діловому світі України. На сьогодні діловий світ України тісно вплетений у світові економічні, соціально-політичні реалії. Звернімося до його розгляду з позиції суб'єкт-об'єктності.

Насамперед визначимо ключові поняття. Суб'єкт – носій певного роду діяльності, джерело активності, спрямованої на об'єкт [7, 553]. Звідси суб'єктність – самолегітимація власних думок, дій одноосібно чи у взаємодії з іншими у контексті гуманізму. На паралелі проступає псевдосуб'єктність як егоїстичне утвердження себе шляхом знеособлення, об'єктивації інших.

Об'єкт (від лат. *objectus* – предмет) – предмет пізнання і практичного впливу з боку людини (суб'єкта) [7, 396]. Звідси об'єктність – меншовартісність («я – ніхто» чи навіть «я – ніщо»), знецінення когось на фоні іншого, суб'єкта; з боку останнього може надаватися легітимація об'єктного індивіда, його думок, дій; зведення повноти людського буття до окремої функції, до рівня речі.

Проти уречевлення, десуб'єктивації людини і світу гостро протестує Е. Левінас. Він пише, що джерелом усіляких насильств, різноманітних, згідно з різними способами буття, є життя тих, хто живе, існування людей, реальність речей. Таке життя на рівні існування – об'єктивоване, егоїстичне, світоглядно сліпе, вкорінене в минуле зі страхом перед майбутнім. На думку Е. Левінаса, пріоритет буття над сутнім торує шлях до тиранії. Е. Левінас слушно наголошує на принциповій відмінності між етикою та соціально-політичною прагматикою. У політиці спілкування та інтерес постають взаємовизначальними чинниками, звідси випливають проблеми справедливості, влади, її розподілу, політичної поведінки тощо. Етичний аспект спілкування, на відміну від політико-економічного, Е. Левінас визначає як «незацікавлений». Моральна значущість спіткання з обличчям Іншого зумовлюється зняттям можливості тлумачення спілкування переважно в онтологічному плані.

Суб'єктивність Я, Іншого, їхню зустріч Е. Левінас інтерпретує не суто в онтологічному плані. Це не «розчинення, зокрема «страху за Іншого» у «страсі за себе», тобто в самоутвердженні (проти чого активно постає Е. Левінас) [5, 273–274], а бажання зрозуміти Іншого з любові. Адрже пізнання Іншого вимагає, за Е. Левінасом, по-перше, зацікавленості, симпатії або любові як способів існування, відмінних від безпристрасного споглядання. По-друге, у наших взаєминах з Іншим він не впливає на нас, починаючи з

концепту: він є сутнім і цінний як такий [4, 10]. Оригінальне розглядається французьким філософом маніпулювання та володіння, котрі виключаються зі сфери взаємодії з Іншим. Маніпулювання звичайними речами інтерпретується як їх розуміння. У лоні маніпулювання сутне є випередженим у самому русі, що ним оволодіває; можна впізнати в цьому «по-той-бік», що є необхідним для присутності «поряд із...», власне маршрут розуміння. Це випередження не містить у собі тільки попередню з'яву, як того бажає М. Гайдеггер, також вимальовується у володінні об'єктом і його використанні.

Відносини з Іншим є цілком відмінними. Е. Левінас розуміє їх як буття в іншому, поза особливостю сутнього: особа, з якою здійснюються взаємини, називається буттям. Але, «називаючи її буттям, я промовляю до нього через неї. Вона – мій спільник у надрах відносин, які повинні лише представити її мені. Я говорив з нею, тобто не помічав універсального буття, яким вона є. Тут формула про «до перебування у стосунках з певною істотою треба, щоб я зрозумів її як буття» втрачає своє точне значення; розуміючи істоту, я водночас повідомляю їй про своє розуміння» [4, 11].

Цей зв'язок з Іншим зводиться не до його репрезентації, а до звертання, якому не передують розуміння – до «релігії» (у розумінні О. Конта на початку «Позитивної політики»). У цьому значенні «релігія» проголошує, що взаємини з людьми, які не обмежуються розумінням, віддаляються цим від реалізації влади, через людські обличчя приєднуються до Нескінченності, сутністю дискурсу є молитва. Думку, зосереджену на об'єкті, від зв'язку з іншою особою відрізняє артикульоване звертання: те, що є названим, є одночасно покликаним.

На такій філософській основі звернімося до джерел, причин об'єктивації людини і світу сучасної України. Так, до XIX ст. норми ділових взаємин безпосередньо підпадали під вплив релігії, зокрема в Європі, християнства (оригінально оформившись у протестантизмі: чесно здобутий прибуток – божественна винагорода за якісне виконання свого призначення). Таким шляхом людина праці могла долучитись до сакральності, набути суб'єктності.

Хоча християнство, а особливо православ'я, в інтерпретації сучасній надмірно перебільшує духовне та применшує матеріальне: шлях до Бога більш відкритий бідним, не прив'язаним до матеріального світу людям, які жертвують земним задля небесних благ (наприклад, формальне тлумачення притчі про те, що легше верблуду пройти у вушко голки, аніж багатому у царство Бога). Таким чином, прагнення до розкриття у професійній сфері за покликанням гальмується страхом гріховності від багатства, а отже, страхом сакральної десуб'єктивації. Людина відмовляється від власної реалізації наче задля збереження власної суб'єктності, проте отримує блокування як професійної реалізації з наслідковим незадоволенням від негативного результату, так і в багатьох випадках на паралелі відмову в інших сферах життя – відмову жити по-справжньому. Це призводить до агресії – зовнішньої (щодо себе та інших людей, втечу в «щасливі світи» за допомогою наркотиків, імітації гіперсексуальності тощо) або внутрішньої (депресії, меланхолічний стан тощо).

Якщо звичайний варіант блокується, тобто людина зі схильністю, талантом до виконання певних службових обов'язків свідомо чи несвідомо уникає власного професійного лідерства, то може вступити аномальний варіант: місце прикрашає людину.

Люди, які усвідомлюють власну нездатність досягнути вершин звичним шляхом (нерідко через обрання «несродної», за Г. Сковородою, але модної, прибуткової, праці з можливістю нечесного прибутку), проте прагнуть здобути високого соціального статусу задля знищення комплексу меншовартості, здобуття джерел ресурсності для себе та свого оточення, докладають максимум зусиль для кар'єрної реалізації.

При цьому сутність поняття «висока посада» як належне виконання службових обов'язків на засадах суб'єкт-суб'єктності, відповідальності, гуманізму підміняється варіантом суб'єкт-об'єктності: я – начальник, ти – ніхто. Звісно, йдеться про відповідність-невідповідність людині службового місця на будь-якому рівні професійної ієрархії, проте вертикальний є найбільш показовим.

Такий невідповідності, загалом десуб'єктивації (об'єктивації) українців сприяє і ряд архетипів соціального життя та політики. З прийняттям християнства світогляд Київської Русі вбирає візантійський «архетип об'єктивно-речової детермінації буття», який актуалізується на рівні свідомості як виправдання поразки як такої у символічному просторі ізоляції та відчуження [3, 210]. Ще одним джерелом стресогенезу є постійні міграційні процеси (актуалізовані у сучасності), така маргінальність формує негативи національної підсвідомості – феноменологію неусталеного.

На паралелі діють ендогенні фактори. Насамперед це відчуження влади і народу, «постійна зрада українськими керманічами власного народу» [3, 210], супроводжувана переживанням комплексу меншовартості з загостренням біологічного страху за життя людини. У ризикових ситуаціях з вимогою особистої відповідальності в українця спрацьовує дистресовий архетип домінування уречевленого (звички) над процесуальним (дією). Так, маргінал візантійського ігрового психотипу не діє, а виражає причетність до дії. Така самореалізація сублімується у псевдореалізацію, даючи формальне вирішення проблеми, яка зазвичай загострюється і переходить у «хронічні» форми. Українська маргінальність асимілює і татарський кочовий стиль життя, де мандрівка – це засіб втечі від світу авторитетів та соціуму взагалі. Тому сьогодні навіть політично свідомі українські політичні лідери зазвичай перебувають під владою усталених стереотипів або вгрузають у чужі системи цінностей (радянізму, американізму, європеїзму). Проте насправді необхідно віднайти власні цінності, «мати мужність користуватися власним розумом» (І. Кант).

Другим ендогенним джерелом стресогенезу є успадкована від візантизму архітектоніка підсвідомого: архетипи «вічного учня», «героїзованого бунтівника», едукативності психокультури (за яким життєвого покликання можна навчити). На цьому фоні, як стверджують вищевказані дослідники, формується стресогенна психокультура «пошуку пригод» та тимчасової стабільності.

Психокультурна маргінальність України виявляє брак «Ми – почуття», здорової національної самоідентифікації з достатнім вольовим компонентом для її послідовного втілення. Це зумовлює поліцентричність, інтелектуальну та мотиваційну амбівалентність, соціокультурний еkleктизм. На емоційному рівні значний прорив мав феномен помаранчевого Майдану, коли різні частинки України злилися в єдине прагнення до волі, майбуття.

О. Донченко та Ю. Романенко виокремлюють такі архетипи як основні, що проявляються в органічній єдності:

1 – архетип домінування уречевленого над процесуальним (минулого над майбутнім), що виявляється в некритичному традиціоналізмі, консерватизмі вчинків, інтелектуальній ригідності (негнучкості, зниженій здатності до переключення психічних процесів і пристосування до умов середовища), пасивності, квієтизмі (пасивній поведінці, апатичній покірності божественній волі), псевдолерантності. Мераб Мамардашвілі акцентує небезпеку життя у минулому як небезпеку уречевлення світу: це наче камінь, який перешкоджає чи й взагалі унеможливує подальший прогресивний розвиток;

2 – архетип анігілятивної рівності – соціофобія, байдужість, нехтування стратегічними інтересами, конформізм;

3 – архетип монарності буття – психокультурний егоцентризм, ірраціональний гедонізм, інфантилізм, придушення інтенціональності;

4 – архетип «героїзованого злочинця» – авантюризм. Маргінальність, зрадливість, естетичний максималізм, етичний «хамелеонізм» (стрибокподібна зміна ціннісних орієнтацій навіть у зрілому віці), неповага до цілепокладаючої рутинної активності, зоологічний індивідуалізм;

5 – архетип долі – партикуляризм (політична роз'єднаність), гносеологічний та етичний номіналізм, аполітичність.

Впливовими, на думку зазначених авторів, є також архетип «вічного учня» (вплив якого нейтралізується індивідуалізмом), «едукативності психокультури» (нейтралізується сенсорною нестабільністю), тотожності істини і влади (нейтралізується неусталеною моделлю сприйняття простору та часу). Проміжними є архетипи центрованої провини, «вічної правди», зв'єличення юридичного [3, 263–264].

Візантійський архетип «вічного учня» (людини, яка відмовилася від власної суб'єктивності) має антитезу – архетип «героїзованого злочинця». Так, злочинець-девіант ухиляється від наслідування істин «мертвого тексту» задля свого життя, виявляє агресію нереалізованої особистості в асоціальному варіанті, де основною цінністю і аргументом є сила, а не істина. Таке життя в «точках екстремуму», постійних «межових ситуаціях» як сублімація нереалізованої суб'єктивності є формально звабливими для молоді (як противага нудній рутині життя). Подібна небезпечна соціально-індивідуальна аномалія має ще й ознаки «вищої суб'єктивації»: злочинному світу Росії (та й України – О. Р.) притаманна елітарна самосвідомість, оскільки девіантний психотип асоціюється з аристократичним прошарком сильних людей [3, 277].

Стресогенез сприяє консервації ментальних структур. Людська психіка, яка переживає постійний стрес у зв'язку з зовнішньою загрозою, очевидно буде зорієнтована на скорочення зовнішніх комунікацій. Давня правляча еліта Візантії придушувала будь-яку інтелектуальну опозицію як джерело смуту. Модель еволюції візантійської психокультури: стресогенезу–охоронний консерватизм–редукція діяльності–(репродуктивність)–рецептивність та афектація як спосіб «одухотворення» ритуалістично забарвленої психокультури [3, 120].

Ці архетипи українського соціокультурного простору яскраво виявляються і в діловому світі. Зокрема, феноменологія неусталеного блокує загальну стратегію, її тактику як послідовне довготривале здійснення. Негнучкість, консерватизм гальмують розвиток економіки, політики, освіти, культури, інших сфер та зумовлюють їхню відірваність від життя.

Архетип анігілятивної рівності, архетип монарності буття узаконюють об'єктивацію як людини, у тому числі й ділової, так і сучасного українського суспільства, його ділової сфери. Архетип «героїзованого злочинця» виявляє зневіру українського бізнесу в реалізації в нормальних політико-правових умовах для свого блага та блага українського суспільства, відсутність нормальних зразків ділової поведінки, відповідних норм чесного і продуманого перспективного бізнесу, які продукуються і підтримуються державою. Загалом ці архетипи свідчать про відсутність на сучасному етапі розвитку України власної легітимації, незалежного цілеспрямованого розвитку, що ґрунтується на внутрішніх потребах і спонуках. Як писав Тарас Шевченко: «В своїй хаті своя правда, і сила, і воля», своя стратегія та тактика ділового життя. Тому противагою архетипу долі варто запровадити єдину державницьку справді українську ідеологію у гармонії ключових стратегічних інтересів українців – кожного зокрема і українського суспільства. Власна суб'єктність розкриє горизонти побудови суб'єкт-суб'єктних взаємин на міжнародному рівні, переведе існуючий на сьогодні рівень «нормальної аномії» на рівень розумного, гуманного впорядкування життя, у тому числі й у діловій сфері.

Повертаючись до людини, яка займає не властиве їй робоче місце, від якого відмовилася гідна кандидатура (чи її «відмовили»), зазначимо: це певною мірою форма архетипу «героїзованого злочинця». По-перше, така людина не може і не хоче сумлінно виконувати свої посадові обов'язки з усіма наслідками цього: унеможливлення стратегії, об'єктивація людей, які їй прямо чи опосередковано підпорядковані, формалізація, знищення сутності діяльності повністю чи частково. По-друге, це має вплив і на цю людину: тільки «сродна праця» дає щастя і суб'єктність і самій людині, і всій спільноті. Натомість не смішно, пише Григорій Сковорода, коли вовк стає пастухом, а ведмідь – правителем [6]. Е. Фромм закликає вивести життєві потреби кожної людини зі сфери впливу об'єктивуючої все і всіх бюрократії.

Впливовою світоглядною течією другої половини ХІХ–ХХ ст. на противагу іdealізму стає **матеріалізм**. Марксизм-ленінізм стає панівним за часів СРСР та має значну детермінацію у діловій мотивації сучасного українського ділового світу. Матеріалістичні течії, зокрема марксизм, виявили значущість суспільно корисної праці і в цьому контексті «глюорифікували» клас пролетаріату як загальне поняття. Проте така секуляризована загальна трудова значущість не стала джерелом суб'єктності окремої людини праці. Марксистсько-ленінська інтерпретація вилилася у формальне звеличення класу експлуатованих та реальну десуб'єктивацію людини загалом, працюючого індивіда зокрема: людина – гвинтик суспільства, який у разі потреби можна легко замінити. Феномен експлуатації у тлумаченні марксистів має джерело у приватній власності, відкидаючи психічні чинники, не враховуючи проблему маніпуляції. Остання яскраво виявлялася в ідеології СРСР: «щаслива» радянська людина була десуб'єктивована практично повністю: у сфері особистого життя (під наглядом партії), соціального (під наглядом партії), політичного (під наглядом партії) тощо.

Як визначають Є. Головаха, Н. Паніна, пострадянський український соціум продукує соціопатію, масовий психоз, спричинений стрімким зламом нормативно-ціннісної структури [3, 214]. Це явище аномії виникає тоді, коли суспільство переживає

крах ідеалів, а також тоді, коли воно «грає чужу роль». Своєрідним підсумком є майже постійне перебування українського етносу у точках зламу: при імітації інших традицій (візантійської, західної, радянської тощо) доводиться змінювати ціннісні системи і маневрувати. Як вже зазначалося вище, необхідний власний стратегічний ціннісний орієнтир і послідовне, систематичне впровадження тактики для досягнення власних ділових вершин у зв'язку з усім діловим світом.

У ХХ ст. екзистенціалісти окреслили два шляхи набуття людиною цінності, суб'єктності як набуття сенсу: долучення до релігійного абсолюту (Бога) і творчість. Перше у сфері ділового життя України діє здебільшого формально, а творчість або замінюється виконавською активністю, або нівелюється зовсім. Науково-технічний прогрес ери новітніх технологій інформаційного суспільства одним із суттєвих недоліків має концепцію «людина – додаток до машини». Послаблення духовних гуманістичних орієнтацій створили передумови для створення відкритого публічного дискурсу на основі пошукового, творчого морального мислення [1, 7].

Людина відчуває все більшу потребу бути реалізованою, творчою, собою справжньою. Хоча щодо останнього, то за дослідженнями А. Маслоу, на верхівку ціннісної ієрархії прагне і потрапляє близько 10% людей, інші ж вдовольняються вітально-соціальними потребами, без виходу на особистісну реалізацію. Стратегічним завданням розвитку України є формування нової ділової української еліти, спрямованої на власну суб'єктність та суб'єктність людей, світу загалом (на фоні, зокрема, екологічної проблеми це необхідно).

У ХХ ст. мислителі Римського клубу умовою виходу людства з кризи стверджують перехід від егоїстичних цінностей до альтруїстичних (скорочення над споживання розвинених країн задля підтримки країн, що розвиваються, а отже, попередження світових проблем, що неминучі на фоні злиденності та похідних від неї проблем). Здавна відомі практики, коли матеріально суб'єктивовані особистості (багаті, заможні) надають соціальну підтримку матеріально десуб'єктивованим (об'єктивованим). Такий прояв розуміння цілісності, пов'язаності світу – меценатство культури, освіти, соціальне утримання незахищених людей (вдів, сиріт, хворих тощо) – закріплений у релігійних системах (наприклад, десятинна у християнстві), традиції соціальної організації

Ділова людина як суб'єкт і об'єкт ділових взаємин має два напрями розвитку: особистісний та професійний. Оскільки доросла працевлаштована людина у сучасному світі проводить на роботі значну кількість часу (в середньому 5 із 7-ми днів тижня), то відчуття-розуміння «я – ніхто» поза професійною функцією переростає у проблему як на особистому, так і на соціальному рівнях. Певною мірою компенсаційна суб'єктивація здійснюється у дружньо-родинному колі, проте загострюється проблема чоловічо-жіночих взаємин, що руйнує традиційний інститут родини. На фоні демографічної кризи перенаселення (з появою у 2011 р. семимільярдного жителя нашої планети), зокрема, Європа старіє, смертність перевищує народжуваність. За даними соціологів, негативна тенденція подекуди наростає і в Азії. Так, мешканці сучасної Японії репродуктивного віку відмовляються від постійних стосунків для створення родини задля кар'єри. Отже, і в родинній сфері сучасна людина не відчувається суб'єктом настільки достатньо, щоб компенсувати власну об'єктність на роботі. В ідеалі кожен індивід прагне розкритися,

суб'єктивуватися в обох сферах – в особистому та в професіональному постійному розвитку, вдосконаленні.

Е. Фромм вважає, що час створити інше – нове суспільство і нову людину, між якими виникнуть нові взаємини, суб'єкт-суб'єктні. Перед лідерами нового суспільства, на його думку, постануть завдання кількох напрямів. Ці напрями умовно структуруємо так:

1) суспільно-економічний: суспільна гармонія централізація-децентралізація: всеохопне планування, поєднане з вільним економічним розвитком суб'єктів. Таке планування необхідне щодо подальшої індустріалізації, вибіркового розвитку економіки для відвернення економічної катастрофи, розвитку «гуманної» науки (захищеної від розробок, які загрожують існуванню людства);

2) індивідуально-економічний: створення умов праці, психологічного настрою, за яких моральне задоволення (а не матеріальне збагачення) є основною мотивацією; гарантія повної безпеки індивідам для задоволення їх основних потреб та незалежності у цьому від бюрократичного апарату;

3) суспільно-особистісний – створення умов, за яких люди відчували б щастя й радість (замість задоволення потреб у насолодах); надати можливість для індивідуальної ініціативи в щоденному житті, а не в бізнесі [8, 185–186].

Е. Фромм пише: «Нам потрібна гуманістична наука про Людину як основа прикладної науки і прикладного мистецтва соціальної реконструкції» [8, 186]. Природничі науки мають поступитися своїм тривалим панівним становищем науці про людське суспільство. Дослідник вважає, що така зміна збереже шанс на виживання, якщо достатню кількість освічених, дисциплінованих, небайдужих чоловіків і жінок привабить нове завдання для людського розуму. Метою цього завдання є панування над технікою та ірраціональними соціальними силами, інститутами, які загрожують існуванню як західного суспільства, так і всього людства. Шляхом до цього, за Е. Фроммом, є подолання прірви між необхідним і можливим: стратегія й тактика широкомасштабного довгострокового планування, у процесі реалізації яких людина починає відчувати натхнення й ентузіазм (замість страху) як результат бачення перспективи [8, 187–188].

Виходом з проблеми десуб'єктивзації є синергетичний підхід до людини та світу як складно організованих систем, що розвиваються. За такої позиції ділова (професійна) сфера постає як органічна складова соціального життя, світу. Прикладна етика має широкий спектр реалізації сучасних за змістом та формою засобів утвердження суб'єкт-суб'єктної взаємодії у діловому світі на мікрорівні та макрорівні (насамперед через ЗМІ) для формування альтруїстичної свідомості та адекватного розуміння сутності ділового життя та людини як суб'єкта з-поміж інших суб'єктів у бізнесі.

Тому здорова українська нація потребує цінностей власного проявлення й реалізації загалом та в бізнесі зокрема. Починати виправлення аксіосфери потрібно з формування адекватної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, передусім у діловій сфері, у дітей, молоді, усіх прогресивних людей, незалежно від віку, статі, які легше вбирають нове та можуть вплинути своєю критичною масою на формування нового типу гуманних ділових взаємин.

Література

1. Аболина Т. Г. Прикладная этика: статус, проблемы, перспективы / Т. Г. Аболина // Соціальна етика : теоретичні і прикладні проблеми : матеріали Міжнар. наук.-теор. конф. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – 155 с.
2. Дичковська Г. О. Україна сакральна: ідеологія українського буття / Г. О. Дичковська // Гілея: наук. вісник – К, 2008. – Вип. 14. – С. 205–212.
3. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика (глибинні регулятиви психополітичного повсякдення) : монографія. / О. Донченко, Ю. Романенко – К. : Либідь, 2001. – 334 с.
4. Левінас Е. Між нами. Дослідження: думки-про-Іншого / Е. Левінас; ; пер. з фр. В. Куринський ; ред. М. Погребинський [та ін]. – К. : Дух і Літера : Задруга, 1999. – 291 с.
5. Малахов В. Еманюель Левінас : погляд із Києва // Дух і Літера. – 1997. – №1. – С. 292–308.
6. Сковорода Г. Пізнай в собі людину [пер. М. Кашуба; пер. поезії В. Войтович] // Г. С. Сковорода. – Львів : Світ, 1995. – С. 63–104.
7. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.
8. Фромм Е. Мати чи бути? [пер. з. англ.] / Е. Фромм. – К. : Український письменник, 2010. – 222 с.